

VI. ΤΟ ΠΗΓΑΔΙ⁴

Όταν ήμουν παιδί, τὰ καλοκαίρια παραθερίζαμε στὸ Κόκκινο Νερό, ἓνα γραφικὸ παραθαλάσσιο θέρετρο μιάμιση ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴ Λάρισα, κοντὰ στὸ Στόμιο. Συνδύαζε βουνὸ καὶ θάλασσα. Εἶχε πλούσια βλάστηση καὶ πολλὴ δροσιά. Ὀνομαζόταν ἔτσι, ἐπειδὴ ἀπ’ τὸ βουνὸ κατέβαινε μιὰ πηγὴ μὲ μεταλλικὸ νερό, τὸ ὁποῖο στὸ πέρασμά του κοκκίνιζε τὶς πέτρες καὶ τὶς ἔκανε νὰ δείχνουν σκουριασμένες. Τὸ νερὸ αὐτὸ μύριζε σὰν κλούβιο αὐγὸ, ἀλλὰ θεωροῦνταν χωνευτικὸ καὶ κατάλληλο γιὰ παθήσεις τοῦ στομάχου.

Ὡς μέρος μᾶς βόλευε ὅλους στὴν οἰκογένεια. Τὸν πατέρα μου μὲ τὴ χρόνια δυσπεψία του, ἐπειδὴ μποροῦσε νὰ ἔρχεται μὲ ἄδεια τὰ Σαββατοκύριακα γιὰ τὸ ἱαματικὸ νερό. Τὴ μητέρα μου, γιὰ τὴ παραθέριζαν φιλενάδες της ἀπὸ τὰ Τρίκαλα καὶ εἶχε παρέα, καὶ γιὰ τὴ δροσιά του –δὲν ἄντεχε καθόλου τὴ ζέστη–. Σὲ μᾶς τὰ παιδιὰ γιὰ τὸ παιχνίδι καὶ τὶς διακοπές. Ἐμένα γιὰ ἓνα λόγο παραπάνω, τὶς κόρες τοῦ γιατροῦ.

Μέναμε μονίμως στὸ ἴδιο σπίτι, στοῦ Βάλαρη, ἓνα διώροφο μὲ αὐλὴ, στὴν ἄκρη τοῦ μικροῦ οἰκισμοῦ, δίπλα στὴ θάλασσα. Νοικιάζαμε ἓνα ἀπὸ τὰ πάνω δωμάτια. Ἀπ’ τὸ μπαλκόνι βλέπαμε ἀριστερὰ τὴ θάλασσα καὶ εὐθεῖα μπροστὰ τὸ χωριό. Στὸ ἴδιο σπίτι νοικιάζω ἀκόμα, ἂν καὶ μόνος μου πιά. Ὁ πατέρας μου πέθανε καὶ ἡ μητέρα μου ἀρνεῖται νὰ ῥθει, γιὰ τὴν πειράζει ἡ ὑγρασία στὰ ἀρθριτικά.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ὑπῆρχαν λίγα φτωχικὰ σπίτια στὴν περιοχὴ, ἐνῶ τώρα ἔχει γεμίσει ὁ τόπος βιλίτσες. Τὸ μόνον σπίτι ποὺ ξεχώριζε τότε ἦταν τὸ σπίτι τοῦ γιατροῦ. Μιὰ ὁμορφὴ μονοκατοικία μὲ κεραμοσκεπὴ, μὲ μιὰ μικρὴ βεράντα μπροστὰ καὶ δεξιά, στὴν ὁποία ὄδηγοῦσαν τέσσερα μαρμάρινα σκαλοπάτια. Ἦταν χτισμένο στὸ βᾶθος οἰκοπέδου ἐνὸς στρέμματος. Ἐνας διάδρομος ἀπὸ τὸ σπίτι ὡς τὴν ἐξώπορτα, τεχνητὰ διαμορφωμένος μὲ λεβάν-

4. Δημοσιευμένο στὸ περιοδικὸ *Κηρήθρες* Ἐνοιξη - Καλοκαίρι 2007.

τες φυτεμένες παράλληλα, χώριζε τὸ οἰκόπεδο σὲ τρεῖς λουριδές. Στὴν ἀριστερὴ ἦταν φυτεμένα πολλὰ λουλούδια κάθε εἴδους, ἐνῶ στὴ δεξιὰ ὑπῆρχε ἓνα πηγάδι καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ ἓνα μεγάλο πεῦκο, κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο κρεμόταν μιὰ κούνια.

Τὸ σπίτι τοῦ Βάλαρη γειτόνευε μὲ τὸ σπίτι τοῦ γιατροῦ. Μόνο ἓνας χαμηλὸς φράχτης, σχεδὸν ἀδιαφανὴς ἀπ' τοὺς κισσοὺς παρεμβαλλόταν ἀνάμεσά τους. Ἀπὸ τὸ μπαλκόνι μας ὅμως ἔβλεπα τὰ πάντα. Σὰν νὰ ἔμουν σὲ θεωρεῖο, παρακολουθοῦσα σχεδὸν ὅ,τι διαδραματιζόταν στὴν αὐλὴ καὶ στὴ βεράντα. Ὁ γιατρὸς ἔμενε λίγες μέρες κι ἔφευγε –ἐπαγγελματικές ὑποχρεώσεις– γιὰ τὴ Λάρισα, ἀπ' ὅπου καταγόταν καὶ εἶχε τὸ ἰατρεῖο του, ἐνῶ ἡ οἰκογένεια περνοῦσε ἐκεῖ ὅλο τὸ καλοκαίρι. Τὴ γυναίκα του τὴν ἔλεγαν Μάρθα. Μιὰ κομψή, χαριτωμένη κυρία, πάντα καλοντυμένη, εὐγενικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ στοὺς τρόπους. Τὰ μάτια της ὅμως ἦταν σκοτεινὰ καὶ ἔδειχνε λυπημένη. Λέγαν ὅτι εἶχε τελειώσει τὸ ἐξατάξιο γυμνάσιο, ἀλλὰ οἱ γονεῖς της δὲν τὴν ἄφησαν νὰ συνεχίσει. Στὴν ἐποχὴ της τὰ κορίτσια σπάνια σπούδαζαν. Μετὰ τὴν πάντρεψαν μὲ τὸν γιατρό, ποὺ ἦταν κοντός, φαλακρὸς καὶ δέκα χρόνια μεγαλύτερός της. Δικιὰ της κληρονομιά ἦταν τὸ σπίτι. Ὁ παππούς της εἶχε φυτέψει τὸ πεῦκο, ὅταν γεννήθηκε ἐκεῖνη.

Τὸ πραγματικὸ στολίδι τοῦ σπιτιοῦ ἦταν οἱ κόρες τους· ἡ Ἄννα, δύο χρόνια μεγαλύτερή μου καὶ ἡ Κλαίρη, μικρότερη ἀπὸ μένα ἓνα χρόνο. Ὁμορφα κορίτσια! Ψηλές, μελαχρινές μὲ μακριὰ μαλλιά καλοχτενισμένα, ντυμένες πάντοτε μὲ ὠραῖα καὶ ἀκριβὰ ροῦχα. Ἐμοιαζαν σχεδὸν ψεύτικες. Μοῦ θύμιζαν τὶς κοῦκλες μὲ τὶς ὁποῖες ἔπαιζε ἡ ἀδελφὴ μου. Τὶς συμπάθησα ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ τὶς εἶδα.

Κάθε ἀπόγευμα ἔβγαιναν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ κι ἔκαναν κούνια κάτω ἀπ' τὸ μεγάλο πεῦκο. Μὲ ἓνα περιοδικὸ στὸ χέρι, δηθὲν ἀδιάφορος, δὲν τὶς ἔχανα στιγμὴ ἀπὸ τὰ μάτια μου. Τὴ λαχταροῦσα ἐκεῖνη τὴν κούνια. Πιὸ πολὺ ὅμως μοῦ ἄρεσε, ὅταν κατὰ τὶς ἐπτάμισι μὲ τὴ μητέρα τους ἀνέσυραν νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, γιὰ νὰ ποτίσουν τὰ λουλούδια. Τὸ πηγάδι ἦταν πέτρινο, στρογγυλό, στιβαρό. Τὸ μαγκάνι του σιδερένιο, βαμμένο κόκκινο.

Κατασκευάστηκε παλιά, όταν στην περιοχή δὲν ὑπῆρχε ὕδρευση καὶ οἱ ἄνθρωποι παραθέριζαν σὲ σκηνές. Ὁ κουβάς ἔπεφτε μὲ θόρουβο στὸ νερὸ καὶ χτυποῦσε στὰ τοιχώματα, ἔτσι ἀδέξια ποὺ τὸν ἀνέβαζαν, προξενώντας μιὰ καταχθόνια βουή. Στ' αὐτιά μου ὁμως ἀκουγόταν σὰν μελωδία.

Μὲ πρόσεξε κάποια στιγμή ἡ μητέρα τους καὶ μὲ φώναξε νὰ πάω ἀπὸ κεῖ. Εἶχε γνωρίσει τὶς προηγούμενες μέρες σὲ ἓνα φιλικὸ σπίτι καὶ τὴ μητέρα μου. Ἀπὸ τότε πήγαινα σχεδὸν κάθε ἀπόγευμα καὶ ἔγινα μὲ τὰ κορίτσια ἀχώριστος. Παρότι στὰ παιχνίδια, ὅταν παίζαμε «γάμο», ἡ Ἄννα ἐπιβαλλόταν στὴν Κλαίρη καὶ ἦταν αὐτή, κάθε φορά, ἡ γυναίκα μου καὶ ἡ Κλαίρη ἡ κουμπάρα. Ἐγὼ ἔνιωθα ἐξίσου δεμένος καὶ μὲ τὶς δύο. Ἡ μεγάλη εἶχε δυναμικὸ χαρακτήρα, ἦταν ἔξυπνη, ἀποφασιστικὴ καὶ τὴ θαύμαζα. Ἦθελε ὁμως νὰ γίνεται μονίμως τὸ δικό της, σὲ βαθμὸ ποὺ συχνὰ συγκρουόμασταν, ἐνῶ ἡ μικρὴ ἦταν ἡσυχῆ, καλοσυνάτη, ἔτοιμη νὰ κάνει γιὰ χάρη μου ὅτιδήποτε τῆς ζητοῦσα.

Ἡ Ἄννα θύμιζε σὲ πολλὰ τὸν πατέρα της. Ἐκεῖνος ἦταν αὐταρχικὸς τύπος. Ὅταν καθόταν στὴν αὐλή, ὅλο διέταζε: «φέρε τοῦτο, φέρε τ' ἄλλο». Ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ἦταν κοφτὸς καὶ ἐπιτακτικὸς.

Ὁ γιατρός, γενικά, δὲ φημιζόταν γιὰ τὸν καλὸ του χαρακτήρα. Δύσκολος ἄνθρωπος. Εἶχε περάσει ἀσχημα παιδικὰ χρόνια. Φτωχὸς καὶ ὀρφανὸς κατάφερε μὲ σκληρὴ δουλειὰ νὰ ἐπιζήσει στὴν Κατοχή, ἀλλὰ καὶ νὰ σπουδάσει ἀργότερα καὶ νὰ ἀνέβει κοινωνικά. Οἱ κακουχίες ὥστόσο καὶ τὰ βάσανα τοῦ δημιουργήσαν ἐμμονές. Καὶ ὅταν ἔτρωγαν τὰ μεσημέρια στὴ βεράντα μὲ τὴν οἰκογένεια ἀλλὰ καὶ ὅσες φορὲς εἶχαν προσκεκλημένους, ἔνιωθε εὐχαρίστηση νὰ μιᾶ διαρκῶς γιὰ δουλειές καὶ ὅλο ἔκανε ἀναγωγές στὴν Κατοχή καὶ στὰ κατορθώματά του. Σὺν τοῖς ἄλλοις ἦταν ἀπόλυτος στὶς ἀπόψεις του καὶ κυκλοθυμικός. Δὲ μετακινούνταν ποτὲ σχεδὸν ἀπὸ τὶς θέσεις του. Μετὰ ἀπὸ πολὺωρες ἀδιέξοδες συζητήσεις πολλὲς φορὲς ἔχανε τὴν ψυχραιμία του καὶ φερόταν προσβλητικὰ κι ἀπότομα στοὺς συνομιλητές. Κι ὁ πατέρας μου δὲν τὸν συμπαθοῦσε καθόλου.

— Κρίμα στὴν ἐπιστήμη του, ἔλεγε ὡς ἐπίλογο στὶς συζητήσεις

μὲ τὴ μητέρα μου, μὲ ἀφορμὴ φῆμες καὶ περιστατικὰ ποὺ κυκλοφοροῦσαν στὴ μικρὴ κοινωνία τοῦ χωριοῦ γύρω ἀπὸ τὸ ὄνομά του καὶ ποὺ ὁ πατέρας μου ἔδειχνε νὰ εἶναι σίγουρος ὅτι ἀληθεύουν.

Τὶς φῆμες αὐτὲς ἔρχονταν νὰ ἐπιβεβαιώσουν ὁμηρικοὶ καυγάδες ποὺ λάμβαναν χώρα στὸ σπίτι τους, συνήθως βράδῳ. Ἡ κυρία Μάρθα ἔκλαιγε καὶ τὸν κατηγοροῦσε γιὰ ἄλλες γυναῖκες καὶ γιὰ ἐγκατάλειψη, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔβριζε καὶ κλωτσοῦσε ὅ,τι ἔβρισκε μπροστά του. Ὅση ὥρα διαρκοῦσε ἡ ρήξη, τὰ κορίτσια κάθονταν συνήθως ἔξω στὰ σκαλοπάτια ἢ πίσω ἀπ' τὸ πηγάδι, καὶ ἡ Ἄννα προσπαθοῦσε νὰ ἡρεμήσει τὴν Κλαίρη, ποὺ ἔκλαιγε ἀπαρηγόρητη. Τότε ἤθελα νὰ ἐπέμβω, νὰ πάω δίπλα καὶ νὰ βοηθήσω, νὰ πῶ μιὰ γλυκιὰ κουβέντα, ἀλλὰ ἡ μάνα μου ἔκανε:

– Σοὺς, εἶναι δικό τους θέμα αὐτό. Δὲ μᾶς ἀφορᾶ. Περισσότερο θὰ πληγωθοῦν, ἂν δεῖξεις ὅτι ξέρεις.

Εὐτυχῶς οἱ καβγάδες δὲν εἶχαν διάρκεια. Ὁ γιατρὸς βροντοῦσε τὴν πόρτα κι ἔφευγε. Πολλὲς φορὲς ἡ Κλαίρη ἔτρεξε πίσω του κι ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸ σακάκι του, παρακαλώντας τον ἱκετευτικὰ νὰ μείνει. Ἐκεῖνος ὅμως πάντα τὴν ἀπόδιωχνε καὶ χανόταν στὸ σκοτάδι. Ἐπειτα τὰ κορίτσια ἔμπαιναν μέσα, τὰ φῶτα ἔσβηναν καὶ ἀπλωνόταν πάλι ἡ ἡσυχία τῆς καλοκαιρινῆς νύχτας μὲ τὰ τριζόνια καὶ τὶς μακρινὲς μουσικὲς ποὺ ἔφερνε ὁ ἄνεμος ἀπὸ τὴν ταβέρνα στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ χωριοῦ.

Πέρασαν χρόνια, τὰ κορίτσια σπούδασαν καὶ παντρεύτηκαν. Ἡ Ἄννα μάλιστα χώρισε καὶ ξαναπαντρεύτηκε. Δὲν ἔρχονταν πιά τὰ καλοκαίρια στὸ Κόκκινο Νερό. Καὶ οἱ δύο ἔμεναν μακριά, ἡ Ἄννα στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ Κλαίρη στὴν Ἀγγλία. Δὲν εἶχα συχνὰ νέα τους. Ἡ κυρία Μάρθα πέθανε στὰ ἐξήντα της. Ὁ γιατρὸς, ποὺ κοντεύει τὰ ὀγδόντα, δὲ θέλησε νὰ πάει κοντὰ σὲ τὶς κόρες του. Περνᾶ πλέον ὅλο τὸ καλοκαίρι στὸ Κόκκινο Νερό. Κάθεται τὰ ἀπογεύματα στὰ σκαλιὰ μὲ τὸν ἑλληνικὸ καφέ δίπλα κι ἓνα κουλουράκι σὲ ἓνα μικρὸ πιάτο καὶ μουρμουράει γιὰ τὶς κόρες του ποὺ τὸν ἄφησαν μόνο.

Τὸ σπίτι εἶναι πολὺ παλιό. Ὁ γιατρὸς μόνος του στοκάρει τὰ φουσκώματα ἀπὸ τὴν ὑγρασία καὶ τὸ ἔχει γεμίσει μπαλώματα. Ἐβαλε κι ἔκοψαν καὶ τὸ πεῦκο, γιὰτὶ γέμιζε πούσια τὴν αὐλή,

καὶ ἔριξε παντοῦ τσιμέντο. Ἄφησε μόνο κάτι ἀλέες μὲ λουλούδια, τὶς ὁποῖες ποτίζει κατὰ τὶς ἑπτὰ μὲ ἓνα λάστιχο. Τὸ πηγάδι δὲν τὸ χρησιμοποιεῖ. Ὁ κουβὰς σκούριασε καὶ σάπισε. Εἶναι ἀκουμπισμένος μπρούμυτα δίπλα στὸ πηγάδι. Τὸ σκοινὶ ξέφτισε καὶ κόπηκε. Τὸ κουνάει ἢ αὔρα δεξιὰ κι ἀριστερὰ κάνοντας χαριτωμένες ἀλλὰ δύσκαμπτες κινήσεις, σὰν μιὰ ἡλικιωμένη κυρία, πρῶην χορεύτρια τοῦ μπαλέτου, ποὺ γνώρισα κάποτε. Ὅταν κάποια βράδια σηκώνεται νότιος ἄνεμος ἀπὸ κείνους ποὺ κάνουν τὰ κύματα νὰ ἀφρίζουν καὶ ὄρμοῦν νὰ καταπιοῦν τὴν ἀκτὴ, τὸ μάγκανο κλυδωνίζεται, τρίζει καὶ βγάζει ἓνα σκούξιμο ποὺ δὲν ξέρεις ἂν εἶναι κρώξιμο πουλιοῦ ἢ κλάμα.

VII. ΚΑΤΟΥΛΛΟΣ⁵

“Όταν εὐκαιροῦσε τὰ Σάββατα, κατέβαινε στὸ κέντρο. Ἔκανε μιὰ βόλτα στὰ βιβλιοπωλεῖα, ἔβλεπε τὶς καινούριες ἐκδόσεις, κουβέντιαζε μὲ τοὺς βιβλιοπώλες, σχολίαζε κι ἀντάλλασσε ἀπόψεις –ἦταν γνωστὸς τόσα χρόνια– γιὰ βιβλία ποὺ τοῦ πρότειναν κι ἔφευγε χαιρετώντας, ἔχοντας παραμάσχαλα κάποιον βιβλίο ἢ περιοδικό. Δὲν ἔπαιρνε σακούλα. Τοῦ ἄρесе ἡ ἄμεση ἐπαφή μὲ τὰ βιβλία. Ἀργότερα, ὅταν ἔπινε τὸν καφέ του σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ καφενεῖα τοῦ κέντρου, τὰ ξεφύλλιζε, ἔκοβε τὶς κολλημένες σελίδες καὶ σχεδὸν τὰ μισοδιάβαζε μέχρι νὰ φτάσει σπίτι, γιὰτὶ διάβαζε καὶ στὸ λεωφορεῖο.

Ἡ χρόνια αὐτὴ συνήθεια τοῦ Σαββάτου τὸν εὐχαριστοῦσε πολὺ. Ξεκουραζόταν ἀπὸ τὴ ρουτίνα τῆς ἐβδομάδας καὶ ἐνημερωνόταν, κάτι ποὺ τὸ θεωροῦσε ἀναγκαῖο, γιὰτὶ ἦταν φιλόλογος καὶ ὄλοι λίγο πολὺ, συνήθως ἀπὸ ἄγνοια, ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς φιλόλογους νὰ εἶναι παντογνώστες. Στὸ σπίτι ἐξάλλου εἶχε σχεδὸν πάντα τόση δουλειά, ποὺ δὲν πρόφτανε νὰ διαβάσει τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὰ μαθήματα τῆς ἄλλης μέρας. Εἶχε κι ἕνα σωρὸ γραπτὰ νὰ διορθώσει...

Ἄφοῦ διάβαζε ἀρκετὰ κι ἀπολάμβανε τὸ καφεδάκι του, κατηφόριζε γιὰ τὸ μοναστηράκι. Δὲν τὸν ἐνδιέφερε τὸ γιουσουρούμι καὶ ἡ κοσμοπλημμύρα. Περνοῦσε γιὰ ἕνα προσκύνημα ἔξω ἀπ’ τὸ ἀναπαλαιωμένο ἐκκλησάκι τοῦ ἁγίου Ἐλισαίου, τιμῆς ἕνεκεν γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη, καὶ κατευθυνόταν σ’ ἕνα παλαιοπωλεῖο κάπου στὸ τέλος τῆς ὁδοῦ Ἐρμοῦ. Χωνόταν μέσα κι ἀφηνόταν νὰ τὸν παρασύρει ἡ συγκίνηση.

Εἶχε μιὰ ἰδιόμορφη προτίμηση στὰ παλιὰ βιβλία ποὺ ἄγγιζε τὰ ὄρια τοῦ βίτσιου. Τὸν μάγευε ἡ μυρωδιά τους, τὸ κίτρινο τῶν φύλλων. Τὰ θεωροῦσε ζωντανὴ ἱστορία τῶν προσώπων ποὺ τὰ διάβασαν. Γι’ αὐτὸ προτιμοῦσε ἰδιαίτερα ἐκεῖνα ποὺ ἔγραφαν

5. Δημοσιευμένο στὸ περιοδικὸ *Κηρήθρες* Καλοκαίρι 2006.

ὄνοματεπώνυμα, χρονολογίες, ἀφιερώσεις, στιχάκια κι ἄλλα τέτοια. Ὅλα αὐτὰ διέγειραν τὴ φαντασία του καί, τὰ βράδια ποὺ ἔπεφτε στὸ κρεβάτι, ἔπλαθε μὲ τὸ μυαλό του ὅλη τὴν πιθανὴ ἱστορία τοῦ ἰδιοκτήτη τοῦ βιβλίου, συμπληρώνοντας ὁ ἴδιος τὰ περισσότερα στοιχεῖα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔλυνε τὸ πρόβλημα τῆς ἀϋπνίας ποὺ τὸν κατέτρωχε.

Καὶ εἶναι ἄξια λόγου τὰ στοιχεῖα ποὺ κρύβουν τὰ παλιὰ βιβλία. Πέρα ἀπὸ τὸ ὄνοματεπώνυμο, ποὺ ὅλοι συνηθίζουμε νὰ γράφουμε σὲ ὅ,τι μᾶς ἀνήκει, τὴν ἡμερομηνία ἀγορᾶς καὶ κοινότοπα στιχάκια ἐποχῆς, ὅπως «τὴν ὑπογραφήν μου θέτω, δὲν θυμώνεις ὑποθέτω», μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ ἐρωτικὲς ἐξομολογήσεις, ὑποσχέσεις αἰώνιας φιλίας, σχέδια ἀμηχανίας ἢ ἀφηρημάδας. Κάποτε βρῆκε μιὰ ταυτότητα ποῦ, προφανῶς, ὁ κάτοχος χρησιμοποίησε ὡς σελιδοδείκτη καὶ τὴν ξέχασε στὸ βιβλίο. Μιὰ ἄλλη φορὰ, μιὰ φωτογραφία εὐτραφοῦς κυρίας, ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Αὐστραλία στὸν ἀνιψιό της μὲ ἀνορθόγραφη ἀφιέρωση: «στὸ Ἰοάνη μὲ ἀγάπη ἢ θία το Κατίνα». Μερικὰ βιβλία μάλιστα εἶχαν περισσότερους ἀπὸ ἓναν κατόχους, καθὼς, λόγῳ φτώχειας, μαθητὲς καὶ φοιτητὲς ἀγόραζαν ἀπὸ παλαιοπῶλες φτηνότερα τὰ βιβλία ποὺ χρειάζονταν καὶ τὰ πουλοῦσαν πάλι στὸ τέλος τοῦ ἔτους. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἦταν πιὸ ἐνδιαφέροντα, γιατί ἔδιναν πολλαπλὲς δυνατότητες συνδυασμῶν, σχεδιασμῶν καὶ παιχνιδιῶν τῆς φαντασίας.

Τὸ Σάββατο ἐκεῖνο τὸ εὖρημά του ἦταν, ὅμως, ξεχωριστό. Ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα βιβλίο μὲ ποιήματα τοῦ Κάτουλλου ἔκδοσης Λειψίας. Ὁ Κάτουλλος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς λυρικοὺς Λατίνους ποιητὲς τοῦ 6^{ου} αἰ. Ἐζῆσε καὶ πέθανε τυραννισμένος ἀπὸ ἓναν ἀτελέσφορο ἔρωτα πρὸς τὴ μούσα τῆς ἔμπνευσῆς του, μιὰ παντρεμένη ποὺ ὁ ἴδιος στὰ ποιήματά του ὀνομάζει Λεσβία, καὶ ἡ ὁποία, ἀφοῦ συνῆψε μαζί του παράνομο δεσμὸ γιὰ ἓνα διάστημα, στὸ τέλος τὸν ἐγκατέλειψε. Παλιό, φθαρμένο βιβλίο, ἀλλὰ σὲ καλὴ γενικὰ κατάσταση. Κάτουλλο εἶχε διδαχθεῖ κι ἐκεῖνος στὸ πανεπιστήμιο, ἀλλὰ ἡ καθηγήτρια τοὺς ἔδωσε ὅλο τὸ ὕλικό σὲ φωτοτυπίες κι ἔτσι ἀπέφυγε τὴν ἀγορὰ τοῦ βιβλίου. Ἀποφάσισε, λοιπόν, νὰ τὸ πάρει. Τοῦ ξύπνησε μνημεις. Τὰ ποιή-

ματα αυτά έκαναν τήν φυγή του, τότε, πολλές φορές νά σκιρτήσῃ και νά γεμίσει έπιθυμίες έρωτικές, αν και άόριστες, όπως είναι οί έπιθυμίες τών νέων οί όποιοι, έπειδή δέν έχουν βρει άκόμη ποῦ νά κατευθύνουν τά αισθήματά τους, τά νιώθουν νά πλημμυρίζουν τό κορμί και νά τούς πνίγουν και γι' αυτό τά διοχετεύουν σέ μιá υπερβολική παιδικότητα και σέ άνευ όρίων ρομαντισμό. Μιá πρώτη ματιá έδειχνε όνόματα, ήμερομηνίες, πολλές ύπογραμμίσεις και κάποιες μεταφράσεις δίπλα στα ποιήματα. «Νά», σκέφτηκε, «μιá νέα άνάγνωση με όδηγό τήν αίσθηση άλλων».

Τό βιβλίό τó ξαναπήρε στα χέρια του ύστερα από τρεΐς μέρες, γιατί έψαχνε νά βρει χρόνο. Για τή λατινική ποίηση χρειαζόταν όπωσδήποτε λεξικό και ή χρήση λεξικού είναι χρονοβόρα. Κάθισε λοιπόν στο γραφείο του με έναν έλληνικό βαρύ γλυκό δίπλα του τó βραδάκι τής Τρίτης. Μάιος μήνας, σέ λίγο θα άρχιζαν οί έξετάσεις στα σχολεία. Έξω έκανε πολλή ζέστη και είχε τή μπαλκονόπορτα άνοιχτή. Τό άεράκι εισέβαλλε στο δωμάτιο έπιθετικά και έρωτοτροποῦσε με τή βαριά και σκονισμένη κουρτίνα. Έκλεισε τó κεντρικό φώς και άναψε τó πορτατίφ. Αυτή ήταν ή άτμόσφαιρα πού έπιθυμοῦσε και τόν διευκόλυνε στα ταξίδια στο χθές. Περιεργάστηκε τó ξεθωριασμένο καφετι έξώφυλλο πού έγραφε τόν τίτλο τού έργου, τó συγγραφέα και τις εκδόσεις. Κάτω από τόν τίτλο υπήρχαν δύο λεκέδες από σκουριά. Εύνόητο, γιατί ποιός ξέρει πόσα χρόνια ήταν σέ παλαιοπωλεία; Και τά περισσότερα από αυτά στεγάζονται σέ άθλια κτίρια και σέ ύπόγεια γεμάτα ύγρασία. Άρχισε νά ξεφυλλίζει τó βιβλιαράκι τών σαράντα περίπου φύλλων, όπως έκρινε από τó πάχος, άρχίζοντας άπ' τήν πρώτη σελίδα. Υπήρχαν δύο άντρικά όνόματα γραμμένα με μολύβι μελάνης και δίπλα οί ήμερομηνίες, μάλλον τής άγοράς: «Καντούλης Γεώργιος 1959, Περγαντάς Άθανάσιος 1961»· πιθανότατα και οί δύο φοιτητές φιλολογίας. Μετά πρòς τó τέλος τής σελίδας κάποιος έγραψε βιαστικά με πένα τύπου «χ», πού χρησιμοποιούνταν συχνά τότε για καλλιγραφία, τó γνωστό στιχάκι από τήν Άντιγόνη «έρως, άνίκατε μάχαν». Ένας έρωτευμένος φίλος μάλλον, για νά δείξει σέ κάποια παράδοση τί τού συνέβαινε και ότι άντι για τόν καθη-

γῆτη κοίταζε τὴ συμφοιτήτρια. Τὸ «βιαστικά» τὸ κατάλαβε ἀπὸ τὸ μελάνι ποὺ εἶχε στάξει ἄτσαλα κι εἶχε ἀπλώσει. Στὴ δεύ-
τερη σελίδα, μὲ πένα, μὲ πολὺ καλλιγραφημένα γράμματα πάνω
σὲ εὐθείες γραμμὲς ποὺ τραβήχτηκαν μὲ χάρακα ἦταν γραμμένα
τὰ ἑξῆς: «Μαρία Γιαννακάκη, φοιτήτρια φιλολογίας. Τρίτο ἔτος.
Ἀθῆναι 1963».

«Γυναῖκες», σκέφτηκε. «Ἐμμονὴ στὴν τελειότητα». Κατόπιν
ἀκολουθοῦσαν τὰ ποιήματα, ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα, στὰ πιὸ
δύσκολα ἀπ' ὅ,τι κατάλαβε σημεῖα τους, συνοδεύονταν ἀπὸ μιὰ
πρόχειρη μὲ μολύβι μετάφραση στὸ πλάι. Στὴ σελίδα δέκα μὲ μο-
λύβι καὶ μὲ γραφικὸ χαρακτήρα στρωτό, γυναικεῖο, ἦταν γραμμέ-
νο: «Τί ὁμορφὴ ποὺ εἶναι ἡ Χίος!» Κι ἀπὸ κάτω μὲ ἄλλο γραφικὸ
χαρακτήρα –μὲ μολύβι πάλι–: «Τὴν ὁμορφαίνουν τὰ μάτια σου». Ἐδῶ
ἐντόπισε σημεῖα προχωρημένου φλέρτ.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα δὲν βρῆκε ἄλλες σημειώσεις. Ὑπῆρχαν ὅμως
πάρρα πολλὲς ὑποπτές –λόγω τοῦ ἐρωτικοῦ τους περιεχομένου–
ὑπογραμμίσεις στὰ ποιήματα, οἱ ὁποῖες συνοδεύονταν ἀπὸ ἡμερο-
μηνία. Οἱ ἡμερομηνίες ἄρχιζαν ἀπὸ τὸ Νοέμβριο· «Vivamus, mea
Lesbia, atque amemus»: «Νὰ ζοῦμε, Λεσβία μου, καὶ ν' ἀγαπᾶμε»,
Τρίτη 12 Νοεμβρίου 1966. «Quantum a me Lesbia amata mea es»:
«Πόσο σ' ἀγαπῶ, Λεσβία μου...», Παρασκευὴ 15. «Amabo, mea
dulcis, meae deliciae, mei lepores, iube ad te veniam meridiatum»:
«Παρακαλῶ, γλυκιά μου, χάδι γλυκὸ καὶ παιχνιδιάρικα μου, δῶσε
ἐντολὴ τὸ ἀπόγευμα νὰ σοῦ ῥθω», Τετάρτη 20. «Da mi basia
mille, deinde centum...»: «Δῶσ' μου χίλια φιλιὰ κι ἄλλα ἑκατό...»,
Δευτέρα 30.

Καὶ ἡ ἴδια ἱστορία ἐπαναλαμβάνονταν μὲ διαφορετικὲς ἡμερο-
μηνίες σὲ ἄλλους στίχους, ἀκόμη καὶ στὰ ἴδια ποιήματα, σ' ὅλο
τὸ βιβλίο. Τώρα ἦταν σίγουρος πὼς ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐρωτικὴ
ἱστορία ποὺ βρῆκε αὐτὸν τὸν πρωτότυπο καὶ ποιητικώτατο τρόπο
νὰ ἐκφραστεῖ.

Κούνησε τὸ κεφάλι καὶ χαμογέλασε. Ἄναψε ἓνα τσιγάρο συλ-
λογισμένος. Φυσοῦσε ἀρκετά. ἡ ὥρα εἶχε περάσει κι ἔκανε λίγη
ψύχρα. Σηκώθηκε νὰ κλείσει τὸ παράθυρο. Κάθισε, ρούφησε μία

γουλιὰ καφέ και ξανάσκυψε στο βιβλίο. Ὁ ἀέρας, ὅμως, εἶχε γυρίσει τίς σελίδες και τώρα βρισκόταν στην ἐβδομηκοστή σελίδα, ὅπου ἀντίκρισε ἕνα διπλωμένο, κίτρινο ἀπ' τὸν καιρό, λεπτὸ χαρτί ἀλληλογραφίας. Τὸ ξεδίπλωσε γεμάτος περιέργεια και ἐνδιαφέρον πού ἔφταναν στὰ ὄρια τῆς λαγνείας. Ἦταν μιὰ ἐπιστολὴ καλλιγραφημένη με πένα με τὸ γραφικὸ χαρακτῆρα τῆς Γιαννακάκη, με χέρι ὅμως ὄχι τὸ ἴδιο σταθερό, γιατί τὰ γράμματα ξέφευγαν πού και πού ἀπ' τίς γραμμὲς πρὸς τὰ πάνω και φαινόταν ἕνα τρέμουλο στο τελείωμά τους. Τὸ πράγμα ἀποκτοῦσε ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Τὸ μελάνι σὲ κάποια σημεῖα ἦταν ἀπλωμένο και ξεθωριασμένο. «Ἀπ' τὴν ὑγρασία», σκέφτηκε ἀρχικά. «Ἀπ' τὸ κλάμα», κατάλαβε μετὰ. Διάβασε:

«Γιῶργο,

αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία ἐπιστολὴ πού σοῦ γράφω. Δυστυχῶς τελείωσε τὸ σχολικὸ ἔτος, στο ὅποιο ἔζησα πράγματα πού δὲν ὄνειρευόμουν νὰ ζήσω σ' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μου. Σ' ἀγάπησα πολὺ και γεύτηκα τὴν ἀγάπη σου στὸν ὕψιστο βαθμό. Ἄν ἦταν δυνατόν, θὰ θυσιάζα τὰ πάντα γιὰ νὰ ζήσω κοντά σου. Ἐχεις ὅμως μιὰ ζωὴ πού δὲ θέλω νὰ καταστρέψω. Μοῦ εἶπες νὰ χωρίσης τὴ γυναίκα σου και νὰ ἀφήσης τὰ παιδιά σου. Λυποῦμαι, ἀλλὰ ἡ καρδιά μου δὲν τὸ ἀντέχει νὰ κάνη τόσο κακὸ σὲ ἀνθρώπους πού δὲν ἔφταιξαν σὲ τίποτα. Ἄλλωστε τὸ εὐλόγο μίσος τους και ἡ δίκαιη ἀγανάκτησή τους θὰ μᾶς συνοδεύη και ἡ εὐτυχία μας θὰ εἶναι μισή. Θὰ μποροῦσα νὰ ζῶ μιὰ ζωὴ ἀτενίζοντας τὰ ὀλόγλυκα μάτια σου, χωρίς νὰ περιμένω τίποτα. Δυστυχῶς, τὸ Ὑπουργεῖο ἀμειλίκτως ὀρίζει οἱ προσωρινοὶ καθηγητὲς νὰ ἀποχωροῦν στο τέλος τοῦ χρόνου. Ἐπιστρέφω εἰς τὴν πατρίδα μου, τὰ Χανιά, λυπημένη, μὰ ὄχι ἀπελπισμένη. Θὰ ἦταν ὕβρις νὰ μὴ δοξάζω τὸ Θεὸ γιὰ τὴν εὐτυχία πού ἀπλόχερα μοῦ χάρισε. Ἐλπίζω κι ἐσύ νὰ τὸ ἀντέξεις.

Δε θὰ σὲ λησμονήσω ποτέ. Σ' ἀγαπῶ!

Μαρία

Υ.Γ. Τὸ βιβλίο τοῦ Κάτουλλου, ποὺ θὰ φέρω δῆθεν ὡς δικό σου, μὲ τὴν ἐπιστολὴ μέσα, κράτησέ το... Στὴ σελίδα πενήντα θὰ εὔρης ἓνα μικρὸ γαλάζιο λουλουδάκι· τὸ ὀνομάζουν "μὴ μὲ λησμό- νει"... Ἀναχωρῶ αὔριο μὲ τὸ πλοῖο τῶν ἐννιά. Θὰ σοῦ τὸ πῶ ἀπὸ κοντὰ στὸ σπίτι σου, ποὺ θὰ σᾶς ἀποχαιρετήσω. Αὐτὸ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ πῶ μπροστὰ στὴ γυναίκα σου καὶ στὰ παιδιά σου εἶναι ὅτι θὰ ἤθελα νὰ εἶσαι στὴν προβλήτα, ἂν καὶ ξεύρω πόσο δύσκολο εἶναι, νὰ ἰδῶ γιὰ τελευταία φορὰ τὰ μάτια ποὺ τόσο ἀγάπησα, καθὼς φεύγω. Γιὰ μένα ὅλη ἡ Χίος πάντοτε θὰ εἶναι τὰ μάτια σου. Μὴ μὲ χαιρετήσης, ὅταν ἀπομακρύνομαι. Νὰ χωριστοῦμε ἔτσι μὲ τρόπο ἀπλό, ὅπως κάθε μέρα, σὰν νὰ πρόκειται νὰ βρεθοῦμε κι αὔριο. Τὴν ἐπιστολὴ κατάστρεψέ την. Ἔχ...»

— Τί γυναίκα! μονολόγησε γεμάτος συγκίνηση.

Κρατοῦσε στὰ χέρια του στοιχεῖα μιᾶς δυνατῆς ἀγάπης. «Τί νὰ ἀπέγινε ἡ Μαρία καὶ ὁ Γιώργος; Διάβασε ὁ Γιώργος τὴν ἐπι- στολή; Γιατί δὲν τὴν κατέστρεψε; Πῆγε στὸ λιμάνι;» Μὲ τοὺς προβληματισμοὺς αὐτοὺς τὸν βρῆκε τὸ πρωὶ νὰ στριφογυρίζει στὸ κρεβάτι μὲ τὸν «Κάτουλλο» δίπλα του ἀνακυκλώνοντας τὰ δεδομένα ποὺ εἶχε. «Ἡ γυναίκα αὐτὴ τὸ 1966 ἦταν προσωρινὴ σὲ σχολεῖο τῆς Χίου. Πρέπει νὰ ἦταν τότε 23 ἢ 24 χρονῶν. Ἄρα, ἂν ζοῦσε θὰ πλησίαζε στὰ 63 μὲ 64. Ἦταν φιλόλογος, τὴν ἔλεγαν Μαρία Γιαννακάκη καὶ καταγόταν ἀπὸ τὰ Χανιά τῆς Κρήτης». Ἀρκετὰ στοιχεῖα. Τὸ ἴδιο ἐπαναλήφθηκε καὶ τὰ ἄλλα βράδια. Αὐ- τὴ ἡ ἱστορία, ἀντὶ νὰ τὸν χαλαρώσει, τοῦ ἔφερνε αὐπνία. Κάποια στιγμή δὲν ἄντεξε κι ἀποφάσισε νὰ βάλει μιὰ τάξη. Νὰ ψάξει τὴν ἄκρη τοῦ νήματος.

Μιὰ σχολικὴ ἀργία –τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης– πῆγε στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ὅπου ἐδῶ καὶ δύο χρόνια ὑπηρε- τοῦσε ἀποσπασμένος ἓνας φίλος του, ὁ Μανόλης, γυμναστής, μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν συνδεθεῖ τὸν πρώτο χρόνο τοῦ διορισμοῦ τους, ὅταν πηγαينوέρχονταν μαζί στὸ Λουτράκι.

Ὁ Μανόλης, παίρνοντας μερικὰ τηλέφωνα καὶ ψάχνοντας στὰ ἀρχεῖα –μισθολογικὰ καὶ μὴ– τοῦ Ὑπουργείου, συνέλεξε τὰ ἐξῆς

στοιχεία: «Προσωρινή στη Χίο τὸ '66. Προσωρινή στην Πάτρα τὸ '67. Διορισμένη στην Εύβοια, στη Χαλκίδα, τὸ '68. Μὲ μετάθεση στὸ Καστέλι Κισσάμου Χανίων τὸ '69. Μὲ μετάθεση τὸ '72 στὰ Χανιά στὸ τρίτο Λύκειο, ἀπ' ὅπου ἀπολύθηκε μὲ τὴ συμπλήρωση τριακονταπενταετίας. Τὰ τελευταία τέσσερα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλυσή της διετέλεσε καὶ διευθύντρια τοῦ τρίτου Λυκείου».

Δὲν ἄργησε νὰ τὸ ἀποφασίσει. Ὁ θεῖος του, ὁ ἀδελφὸς τῆς μάνας του, ἦταν παντρεμένος μὲ Κρητικὰ ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο καὶ εἶχε ἐγκατασταθεῖ μόνιμα ἐκεῖ. Ἐπανειλημμένως στὸ παρελθὸν τὸν εἶχε προσκαλέσει, ἀλλὰ διαρκῶς γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγο τὸ ἀνέβαλλε. Μόλις τελείωσαν οἱ ἐξετάσεις κι ἄρχισαν οἱ καλοκαιρινὲς διακοπές, πῆρε τηλέφωνο στὸ θεῖο του καὶ ἐνημέρωσε ὅτι θὰ τοὺς ἐπισκεφτεῖ. Ἔγινε δεκτὸς μὲ χαρά.

Στὴν Κρήτη ἔμεινε ἀρκετά. Ἐπισκέφτηκε τὰ πιὸ σημαντικὰ Μινωικὰ κέντρα κι ἐντυπωσιάστηκε. Τὴν Πέμπτη, ποὺ ἦταν ἀνοιχτὰ τὰ σχολεῖα, πῆγε στὰ Χανιά. Στὸ τρίτο Λύκειο, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ συναδέλφου ποὺ ἦταν ὑπηρεσία, δὲ δυσκολεύτηκε νὰ βρεῖ τὴ διεύθυνση καὶ τὸ τηλέφωνό της. Τὸ 2001 βγῆκε στὴ σύνταξη.

Τῆς τηλεφώνησε.

— Ἔνας συνάδελφος, γιὰ κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ τηλεφωνικῶς.

Ρώτησε τὸ ὄνομά του καὶ τὸν προσκάλεσε στὸ σπίτι της στὶς ἔξι, τὸ ἀπόγευμα.

Τὸ βρῆκε εὐκόλα. Ἔμενε στὸν πρῶτο ὄροφο μιᾶς ὁμορφῆς πολυκατοικίας στὸ παλιὸ λιμάνι. Ἐνα κομψὸ διαμερισματάκι λιτά, ἀλλὰ μὲ προσοχὴ καὶ γοῦστο, διαμορφωμένο. Τίποτα δὲν ἔδειχνε σὲ λάθος θέση.

Ἡ ἴδια ἦταν μιὰ καλοδιατηρημένη ὄριμη γυναίκα, ποὺ ἔμοιαζε τουλάχιστον ὀχτὼ χρόνια μικρότερη ἀπὸ τὴν πραγματικὴ της ἡλικία. Τὰ μαλλιά της μαῦρα σπαστά. Τὰ μάτια της σκοῦρα καφὲ σπινθηροβόλα. Στῆθος πληθωρικό. Μὲ ἐλάχιστα παραπανίσια κιλά, ὅσα χρειάζεται γιὰ νὰ εἶναι μιὰ γυναίκα στὴν ἡλικία της τριζάτη, χωρὶς ἐκεῖνες τὶς βαθιὲς ρυτίδες γήρανσης. Οἱ κινήσεις της ἦταν λεπτὲς κι εὐγενικὲς. Μὲ λίγα λόγια μιὰ γυναίκα ποὺ στὰ

νιάτα της πρέπει να ἦταν τρομερὰ ἐρωτεύσιμη.

Τὸν ὑποδέχτηκε μὲ ἓνα χαμόγελο ἀβίαστο καὶ καθαρὸ. Ἄφοῦ συστήθηκαν καὶ τὸν κέρασε καφὲ καὶ παραδοσιακὸ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ καὶ ἀντάλλαξαν τὰ τυπικά, τοῦ εἶπε μὲ ἓνα ἀφοπλιστικὸ γελάκι ποῦ δὲ χωροῦσε ὑπεκφυγῆς καὶ παρελκύνσεις·

— Λοιπὸν, κύριε Γεωργίου, σᾶς ἀκούω.

— Ἐκεῖνος ξερόβηξε ἀπὸ ἀμηχανία κι ἔβγαλε ἀπὸ μιὰ δερμάτινη μαύρη τσάντα, ποῦ κουβαλοῦσε πάντα μαζί του, τὸ βιβλίο καὶ τῆς τὸ πρότεινε.

— Αὐτὸ εἶναι δικό σας, νομίζω.

Τὸ πῆρε διστακτικὰ ἀνοίγοντας τὰ μάτια διάπλατα ἀπὸ ἐκπληξή, μόλις ἀντιλήφθηκε περὶ τίνος πρόκειται. Τὸ ξεφύλλισε γιὰ λίγο ἀμίλητη. Τὰ μάτια της εἶχαν βουρκώσει. Βούρκωσε κι ἐκεῖνος.

Μετὰ ἔβγαλε ἀπὸ τὸ τσεπάκι τοῦ πουκάμισου τὴν ἐπιστολή.

— Ἦταν μέσα, ψιθύρισε.

Ἐκεῖνη, μόλις εἶδε τὴν ἐπιστολή, πάγωσε. Τὴν ξεδίπλωσε μὲ προσοχή, τὴν περιεργάστηκε μὲ ἀμηχανία γιὰ λίγο καὶ μετὰ ἄρχισε νὰ διαβάζει. Καὶ τότε ξαφνικά, σὰν κάτι νὰ λύγισε μέσα της, ξέσπασε σὲ ἀσυγκράτητα κλάματα. Ἔσφιξε τὸ γράμμα καὶ τὸ βιβλίο στὸ στήθος, ὅπως ἀγκαλιάζουμε ἀγαπημένο πρόσωπο, καὶ μέσα σὲ λυγμοὺς ἐπαναλάμβανε·

— Μὰ ποῦ τὰ βρήκατε, ποῦ τὰ βρήκατε;

Ἄφοῦ ἤσύχασε, τῆς ἐξήγησε τὰ σχετικὰ μὲ τὸ παλαιοπωλεῖο. Χωρὶς νὰ πάψει στιγμὴ νὰ σκουπίζει τὰ μάτια της, ἄρχισε νὰ μονολογεῖ.

— ὦ, Θεέ μου, Θεέ μου! Πέρασαν τόσα χρόνια... Στὸ μοναστηράκι ἔ; Εἶχε μιὰ τεράστια βιβλιοθήκη. Δὲν φαντάζεστε πόσο μεγάλη. Ὁ γιὸς του εἶναι ἐργολάβος. Φαίνεται δὲν μπόρεσε νὰ τὴν ἐκτιμήσει καὶ τὴν πούλησε. Ξέρετε... πέθανε πέρυσι. Γιὰ μιὰ στιγμὴ πίστεψα ὅτι τὰ ἐμπιστεύτηκε σὲ κάποιον πρὶν πεθάνει, γιὰ νὰ μοῦ τὰ φέρει μὴν τυχὸν καὶ τὰ βροῦν τὰ παιδιὰ καὶ ἡ γυναικία του ψάχνοντας τὰ πράγματά του καὶ καταλάβουν.

— Διατηρούσατε κάποια ἐπικοινωνία αὐτὰ τὰ χρόνια; τῆ ρώτησε.

— Ἐπικοινωνουσαμε τηλεφωνικῶς. Μὲ ἔπαιρνε τηλεφῶνο πάντα στὶς γιορτές. Παρότι δὲν τὸν ξαναεἶδα κρατήσαμε αὐτὴ τὴ φιλική

ἐπαφή με ἀνταλλαγές εὐχῶν κάθε τόσο.

Ἔκανε μιὰ μικρὴ παύση. Μετὰ συνέχισε.

— Δὲν ξέρω ἂν θὰ με καταλάβετε. Ἔσεῖς οἱ νεότεροι ἔχετε, καὶ καλύτερα ἴσως, ἄλλο τρόπο σκέψης. Ἦταν πολὺ δυνατὸ αὐτὸ ποὺ ζήσαμε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ με λόγια... Ὅλα ὅσα ἔζησα ἐκεῖνο τὸ χρόνο στὴ Χίο εἶναι ἀκόμη πολὺ ζωντανὰ μέσα μου. Ξέρετε, δὲν μπόρεσα νὰ τὸν ξεπεράσω ποτέ, ὅσο κι ἂν προσπάθησα. Νομίζω ὅτι ἄξιζε τὴ θυσία.

Τὴν κοίταξε με θαυμασμό. Τόλμησε νὰ τὴ ρωτήσῃ ἂν πῆγε στὴν κηδεῖα του.

— Τὸ ἔμαθα ἀργὰ καὶ δὲν πρόλαβα. Πῆγα ὅμως κάποια στιγμή κι ἄφησα λίγα λουλούδια στὸν τάφο του.

— Ὅταν φεύγατε τότε ἀπὸ τὴ Χίο, ἤρθε στὸ λιμάνι νὰ σᾶς ἀποχαιρετήσῃ; συνέχισε.

Τὰ δάκρυα ξαναπλημμύρισαν τὰ μάτια της. Τὰ σκούπισε, πῆρε μιὰ βαθιὰ ἀναπνοή καὶ εἶπε:

— Ἦρθε. Εὐτυχῶς ὁ καιρὸς ἦταν ἄσχημος. Φυσοῦσε κι ἔβρεχε πολὺ. Παραλίγο τὸ καράβι νὰ μὴν ξεκινήσει. Δὲν εἶχε ὅμως κόσμο στὸ λιμάνι. Οἱ λίγοι ἐπιβάτες ἀνέβηκαν στὸ πλοῖο νωρίς. Μὲ ἀγκάλιασε καὶ με φίλησε. Ἐκλαιγε στὴν ἀγκαλιά μου σὰν μικρὸ παιδί. Μετὰ κάθισε στὴν προβλήτα μέσα στὴ βροχὴ κι ἐγὼ στὴν πρύμνη τοῦ πλοίου καὶ μοῦ κουνούσε τὸ χέρι, μέχρι ποὺ τὸν ἔχασα ἀπ' τὴν ἀπόσταση. Μ' ἀγαποῦσε κι ἐκεῖνος πολὺ.

Σκούπισε τὰ βουρκωμένα μάτια του καὶ σηκώθηκε.

— Πρέπει νὰ πηγαίνω. Θὰ ταξιδέψω γιὰ τὸ Ἡράκλειο ἀπόψε.

Τὸν εὐχαρίστησε. Τὸν προσκάλεσε νὰ τὴν ξαναεπισκεφεῖ ὅποτε ἤθελε καὶ τὸν ξεπροβόδισε. Ἐπειτα μπῆκε στὴν κουζίνα. Ἄνοιξε φηλὰ ἓνα εἰκονοστάσι με ἓνα καντήλι μπροστὰ ποὺ σιγῶναιγε. Ἔβαλε μέσα τὸ βιβλίο καὶ τὸ γράμμα.

— Τώρα πῆραν τὴ θέση τους, ψιθύρισε.